Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Čedo istoka i zapada

Vladimir Premec

Pitam se, što mislim o sintagmi BOSANSKI DUH? Moram priznati da o toj sintagmi nikada nisam mislio, ali je sa nekog drugog stanovišta još poraznije i to što vjerujem da se neću njome moći ni na koji način, a naročito ne mislilački, niti u doglednoj budućnosti baviti. Ne, barem iz dva razloga. Prvi je neznanje. Ne znam šta je pojam duh ako mu se doda pridjev bosanski, premda je sadržaj obogaćen, a opseg univerzalije, ili opseg općeg pojma duh, umanjen. Drugi je razlog činjenica da tako slobodno sročenu, vjerujem, metaforički bogatu izreku, ni na koji od meni poznatih pristupa ne razumijem određeno, pa je nisam ni kadar uzeti u razmatranje. Zbog toga što ne znam, pa u toj praznini nemam šta niti razumijevati, to mi najmanje daje za pravo, posebno u logičkom smislu, da poričem realnost onoga što ne znam, ili ne razumijem.

Postoji mogućnost da se izrazim u još dvije metaforički bogat sintagme: DUH BOSNE i BOSANSKA DUHOVNOST. Posljednju uvijek vezujem za naročite sadržaje duhovnog života religioziteta, objave, pijeteta, theologikuma, askeze, biblikuma, tefsira itd., čime je Bosna prebogata, ali sumnjam da u kontekstu odgovorno izrečene javne riječi u dnevnom listu to naročito treba. Ostaje sintagma DUH BOSNE. Bolje metafora. U njoj je moguće izreći nešto od svega što želim ali nisam siguran da li baš to što hoću netko i očekuje. Da se pitam za značenje pojma pravednosti u Platona, znanja u Aristotelesa, duha u Stoika, i tako redom, osvjedočeno bih izgovorio prostudirano u vidokrugu svoje profesije. Ovako, ono što ću govoriti, kazuje građanin opterećen profesijom.

U takvoj refleksiji isprepliću se raznorodni sadržaji i slojevi, međusobno disparatni koje i sam, protulogički, uplićem u cjelinu trajućeg imena, jer mi to omogućuje umijeće kalema u botanici, kontinuiteta kosmičkog vremena, prethistorijskog i historijskog uvida, osjećanja uporišta na zemljopisnoj karti., legitimiteta građanskog iskustva, aisthetičkog zora u područjima genetskog i duhovnog oka, uvida u neposredne običajnosti, jednom riječju, pun život duha i tijela. Nikada ga nisam kadar motriti izdvojeno, ili izvan normi davno utemeljenih u razboritom snatrenju i vizijama određivanja autentičnog ljudskog opstanka. I moram priznati da već na tom mjestu osjećam težinu storije stranca. Bosna je osjetljiva na došljaka, premda ga dočekuje jedinstvenom gostoljubivošću. Možda tu auru isijava jedinstvena samosvijest o plemenitosti, izlistana i posvjedočena u riznici Fojničkog grbovnika, naslijeđena i teška, nalik najtežim oblicima rada Bosni darovanog. U silama skrivenim pod njezinom korom, mukotrpno iznjedrenog crnog zlata i gvožđa, u toplini njezinih mineralnih

voda, u zdravlju i radosti snjegova koji još nisu pali, u srazu kontinenta i vreline zračnog vihora, u pleteru mnogih klima i utjecaja. Kažimo, presložena zemlja Bosna, zapljuskivana morem i rijekama – ispitom savjesti – u gluhim samoćama, nasamo. Ne znam, ali vjerujem, u svakom naročitom vremenu, od duha Ilira do rimske provincije, od slavenskog došašća do otomanskih osvajanja, od austrougarskog pripajanja do ovih mračnih srpskohrvatsko- bošnjačkih podjela. Vjerovala su njezina plemena, prvobitno i odano, u tajne božanskog utjecanja na život ljudi i štovali SVETO drugima nalik, od besmrtnih bogova do vojničkih kultova, od kršćansko-hrišćanskih tajni i hebrejskog čitanja Pjesme nad pjesmama, te psalmičkog lamenta, do smjernog klanjanja pred SAMILOSNIM. A svo to vrijeme, i vremena zapala u bezdno trajanja, bila je Bosna zemlja heretička, pred mjerom i sudištem nekog tribunala. Bila je svoja na svome, i na Bilinom polju kad se zaklinjala na «pravu» vjeru i odricala od autentičnog manihejstva, ili patarenstva Bosanske Crkve, kad je uspostavila duhovnu hijerarhiju svoje Islamske zajednice, kad je shvatila da «pucati u fratra znači pucati u nju», smrtno haranu i zatiranu ognjem i mačem, po ritmu nepresušnog kalendara zla i pogroma.

Bosna je zemlja trajno na vratima Europe, a plemenito njedro njezino, čedo Istoka i Zapada, čuvarica vrednota čije porijeklo pripada planetarnoj iskri čovjekove rasudne moći, košmarima strasti, svjetlosnim impulsima intuitivnih dubina tajne umijeća otkrivanja i stvaranja. Njezini rođeni su zemlji Južnih Slavena, čije je Bosna geografsko središte, darovali umjetnosti i znanja ovjenčana planetarnim vijencima priznanja i časti. Ali je zemlja Bosna oskudne zahvalnosti, grube manire, bogata skepsom i sklona nevjerici, ozračena kultom mjere, a ipak strasna i plahovita. Filozofijski postupak utanačuje cjeline i stran mu je pathos metafore, premda su vreline i hladnoće brzog ili sporijeg pulsiranja života očiglednije u bogatom spektru boja od izricanja u pojmovima bez boje i okusa, zvuka i mirisa, pa i liče na nedodirljiva sfumata.

Kad kažem da je Bosna paradigma europskog iskustva, i SVIJETA, velim, ovdje i sada, metafora Europe. Dospijevam bliže srodnosti koju osjeća ovdašnji čovjek. Stoga moram reći: Bosna je zemlja velikih tragedija bez svojih tragičara, velikih pogrešaka spram Boga, ljudi i zakona, što su dovoljni razlozi aristotelijanski pojmljene tragičke igre nadsvođene katarzom i moralnim očišćenjem, ali ne bih mogao povjerovati polovičnoj izreci da je Bosna «zemlja mržnje», ili «straha i laži», jer bi uime cjeline morao ubrojiti ljubav, herojstvo i istinu. A toliko toga drugog što Bosni dugujemo ostalo bi zanemareno, «u skladu za nedokučivim zakonima ili neljudskom proizvoljnošću». U meni je postiđena «ona ista težnja za redom koja je na početku stvorila matematiku», posramljeno osjećanje mjere i odgovornosti zbog klaustrofobične traume iznuđene skučenim prostorom predviđenim za ovakvo slovo.

Nikad mi, ni na kraju pameti, nije bilo pitanje šta duguje Bosna meni, jer tu osionost i gordost isključuje spoznaja da svi mi, u naročitim imenima naroda i vjera, kultura i običaja, na prelijepom tkanju bosanskog ćilima, u enigmi trodimenzionalnog bosanskog trolista, PRIPADAMO BOSNI, a samo prolazno i jednokratno, prema proizvoljnosti ljudskih kriterija, pripada ona nama. Tim više me boli pitanje: «zašto sam ostao ovdje»? Zar to pitanje ne pogađa teško moju osobnost? Ne dodiruje li to pitanje nerazgovjetne svjetove moje rasudne moći i slobodne volje? Ne razdire li velove skrivenog života stida, strahovanja do srži od kostiju, generičkog ozračja, prirodno i spoznajno zaštićenog, i nedodirljivog? Pa ipak pristajem i javno kažem: ostajem, ne samo zato što sam akademski prisegao i život uma podredio «znanstvenom

robovanju» na UNIVERZITETU, to višekratno ponavljam, no svojom voljom, pa otkrivam, prinuđen zbog siline izgubljenog razuma i poricanja bosanske običajnosti transtemporalne vrednote, i móre izazvane prijetnjom zatiranja bosanskog roda i poroda, na ISPIT SVIJESTI I SAVJESTI.

Zbog toga što vjerujem u jedinstvo modernog svijeta, što prakticiram tajnu povjerenja i iskrenog dijaloga, što u radu vidim ingenioznu sličnost sa Velikim Graditeljem Svemira, a ni u kom slučaju znakove prokletstva, što u ratu ne razaznajem «OCA» svega nego uzrok katastrofalnog poricanja osobnosti ČOVJEKA. Ne znam odakle snaga odolijevanja besmislu i ništenju, odakle moć opiranja sumnji, ali znam da postojim, ovdje i sada, najprije zahvaljujući ispovijeđenim vrednotama «svojeg» VJEROVANJA.

Smiren i stoga što nikoga ni na šta, osim sebe, ne obavezujem. [1]

Notes

1. Ovaj tekst je izvorno objavljen u dnevnim novinama OSLOBOĐENJE, 1995. kao razgovor sa Divnom Pervan; Potom je tekst, najvećim dijelom ušao u govor povodom dodjele počasnog doktorata filozofije-DOCTORATUS PHILOSOPHIAE HONORIS CAUSA Univerziteta u Ferrari koji sam primio 1996. Potom je objavljen u publikaciji BOSANSKI DUH, Sarajevo, 1997., na ss. 102-105. ↩

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.